

SEBASTIAN WOJCIECHOWSKI
Poznań

ISTOTA I INTERFERENCYJNOŚĆ WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ETNICZNYCH

„Najtrudniej jest zakończyć wojnę. Sukces militarny jest pierwszym, acz niewystarczającym warunkiem wyjścia”¹ pisał A. Garlicki w kontekście sytuacji, która zaistniała po zakończeniu I wojny światowej. Słowa te mają charakter uniwersalny, mogą bowiem dotyczyć różnych wojen i konfliktów, czego dobrym przykładem jest choćby II wojna światowa, współczesne konflikty w Afryce, na Bliskim Wschodzie czy w Afganistanie. Opinię tę można także przenieść na grunt innych procesów i zdarzeń. Bardzo dobrym tego odzwierciedleniem jest tzw. wojna z terroryzmem. Aresztowanie terrorysty czy rozbicie grupy terrorystycznej nie gwarantuje przecież pełnego sukcesu. Często następujące po tym działania są równie trudne i złożone, co poprzedzający je tzw. etap siłowy. Zaliczyć do nich można np.: likwidację skutków ataku, tworzenie systemu bezpieczeństwa maksymalnie ograniczającego możliwość ponownego wystąpienia zagrożenia, pełne poznanie przyczyn zamachu czy próbę wypracowania jak najlepszego mechanizmu, dotyczącego osądzenia podejrzanych i ukarania winnych.

Klasycznym przykładem złożoności, a zarazem możliwości wystąpienia licznych błędów czy nadużyć w tej właśnie kwestii jest przypadek amerykańskiej bazy w Guantanamo oraz umieszczania tam osób oskarżonych o działalność terrorystyczną. Pomijając odrębny, choć niezwykle ważki, problem dotyczący oceny rozgrywających się tam wydarzeń², zwrócić należy także uwagę na brak konsekwentnej strategii władz amerykańskich odnośnie do funkcjonowania Guantanamo. Już podczas kampanii wyborczej Barack Obama zapowiedział zamknięcie tamtejszego więzienia do stycznia 2010 r. Później jednak, na skutek różnych czynników (m.in. trudności natury prawnej i finansowej) prezydent zmodyfikował swoje stanowisko. Kolejnym problemem są dalsze losy zwolnionych stamtąd osób. Okazało się, że spośród około 500 byłych więźniów z Guantanamo (uwolnionych z powodu braku dowodów na ich działalność terrorystyczną) ponad stu po wyjściu na wolność (ponownie lub pierwszy raz) zaangażowało się

¹ A. Garlicki, *Nie taki Wersal. Jak rozpełtała się II wojna światowa*, „Polityka” wydanie specjalne z marca 2009.

² Na temat stosowania tortur zob. np. *War, torture and terrorism. Rethinking the rules of international security*, A. Lang, A. Beattie (red.), London – New York 2009.

w działalność terrorystyczną³. Natomiast wielu innych po powrocie do swoich krajów odczystych było aresztowanych i torturowanych.

Innym czynnikiem utrudniającym zaprowadzenie stabilizacji na danym obszarze może być zakrojona na szeroką skalę działalność grup przestępczych lub też wystąpienie różnorodnych kataklizmów. Z tym pierwszym przypadkiem mamy obecnie do czynienia choćby w Meksyku, ogarniętym wojną z gangami narkotykowymi. Tylko w latach 2007–2009 pochłonęła ona 28 tys. ofiar i kosztowała ponad 10 mld dolarów. Co gorsza, tamtejsza sytuacja staje się coraz bardziej niestabilna, powodując kolejne ofiary i straty finansowe, osłabiając państwo, które nie radzi sobie z tym zagrożeniem⁴.

Elementem destabilizacyjnym mogą być także niszczące siły przyrody w postaci np. huraganów, erupcji wulkanów, trzęsień ziemi czy powodzi⁵. Sytuacja staje się szczególnie niebezpieczna w przypadku ich zespolenia z różnymi dezintegracyjnymi procesami politycznymi lub społecznymi, jak choćby terroryzm. Tak stało się podczas powodzi, która w sierpniu 2010 r. nawiedziła jedną czwartą terytorium Pakistanu, obejmując około 20 mln poszkodowanych. W sposób znaczący ograniczyła ona operację antyterrorystyczną realizowaną na pograniczu pakistańsko-afgańskim. Skala zniszczeń, w połączeniu ze źle prowadzoną akcją ratunkową, nie tylko utrudniła działania militarne, ale przysporzyła także dodatkowych zwolenników fundamentalistom.

Nie można pominąć również problemu licznych zagrożeń asymetrycznych, w postaci separatyzmu, fundamentalizmu, nacjonalizmu czy wojen, rozgrywających się współcześnie w różnych częściach globu. Tylko w latach 1989–2000 odnotowano około 110 wojen. Łącznie uczestniczyło w nich ponad 80 państw oraz około 200 podmiotów pozapaństwowych⁶. Znaczna część spośród nich miała podłoże etniczne, przybierając niejednokrotnie postać konfliktu etnicznego.

ISTOTA KONFLIKTÓW ETNICZNYCH

Konflikty etniczne uznać można obecnie za jeden z kluczowych czynników destabilizujących sytuację w różnych częściach świata. Często określa się je mianem konfliktów, w których przeciwnicy są charakteryzowani na podstawie kryteriów kulturowych, takich jak choćby język, religia lub pochodzenie. Uczestniczące w nich

³ M. Zawadzki, *Proces najmłodszego z Guantanamo*, „Gazeta Wyborcza” 10.08.2010.

⁴ Zob. np. A. Domosławski, *Meksyk we krwi skąpany*, „Gazeta Wyborcza” 21-22.08.2010.

⁵ Pokrewną kwestią jest deficyt określonych dóbr natury np. wody. Zob. P. Kowalczyk, *Konflikty o wodę*, Przeźmierowo 2007.

⁶ P. Wallenstein, M. Sollenberg, *Armed Conflict 1989–2000*, w: M. Sollenberg (red.), *States in Armed Conflict 2000*, Uppsala 2001, s. 10-12. Na temat konfliktów zob. też np. K. Kubiak, *Wojny, konflikty zbrojne i punkty zapalne na świecie*, Warszawa 2005; W. Stankiewicz, *Konflikt jako zjawisko integrujące i dezintegrujące oblicze współczesnego świata*, Olsztyn 2008.

grupy etniczne mają własną, odróżniającą je od innych nazwę, wspólną dla swoich członków pamięć historyczną czy symbolikę⁷.

S. Szykiewicz definiuje konflikt etniczny jako sytuację, z którą mamy do czynienia wtedy, gdy co najmniej jedną ze stron tego konfliktu jest grupa etniczna, a jego przedmiotem „jest stosunek do wartości stanowiących o tożsamości kulturowej”⁸. W sposób podobny pojęcie to opisuje K. Kwaśniewski, stwierdzając, że „za konflikt sensu stricto etniczny uznać można taki ostateczny gwałtowny rezultat opozycji międzygrupowej, którego stronami są narody (grupy etniczne) i w którym bardziej niż o posiadanie, władzę lub informacje chodzi o tożsamość kulturową i etniczną stron”⁹. Są nimi grupy etniczne lub narody, a także większości i mniejszości narodowe (etniczne) występujące w społeczeństwach wieloetnicznych i wielonarodowych.

Zdaniem natomiast K. Pawłowskiego konflikt etniczny ma miejsce, gdy jego stronami (a przynajmniej jedną z nich) są plemiona, grupy etniczne, mniejszości narodowe lub narody. Zasadniczym elementem charakteryzującym strony konfliktu są różnice etniczne, zaś artykułowanym powodem konfliktu jest poczucie zagrożenia tożsamości etnicznej czy kulturowej¹⁰.

Według Y. Ghebali konflikt etniczny może przybrać jedną z trzech głównych postaci:

1. „Konfliktu społecznego występującego między dwiema społecznościami etnicznymi, w ramach szerszego państwa wielonarodowego, którego rząd centralny jest tylko rozjemcą.
2. Wojny domowej prowadzonej w celu zapobieżenia secesji przez mniejszość narodową i przyłączenia określonego terytorium do państwa, w którym żyje większość podzielonego narodu.
3. Międzyetnicznej wojny domowej eskalowanej przez interwencje strony trzeciej (zazwyczaj przez państwo „macierzyste”) występującej w obronie swoich pobratymców lub z innych powodów (np. geopolitycznych czy ideologicznych)”¹¹.

Odrębnym zagadnieniem są źródła konfliktów etnicznych. T. Ostrowski stoi na stanowisku, iż wyróżnić można ich dwa podstawowe nurty. W pierwszym, najważniejszą przyczyną jest przekonanie o zagrożeniu własnej etniczności i wynikającej z tego potrzebie jej ochrony. Uwypukla się tutaj również aspekty kulturowo-historyczne. Z kolei w drugim, sprawą kluczową są zagadnienia dotyczące granic, a także podziałów polityczno-administracyjnych oraz ewentualnych wynikających z nich korzyści materialnych¹².

⁷ J. Nye, *Konflikty międzynarodowe. Wprowadzenie do teorii i historii*, Warszawa 2009, s. 223.

⁸ Konferencja interdyscyplinarna, „Konflikty etniczne”, „Sprawy Narodowościowe” 1995, z. 2 (7), s. 226-227.

⁹ K. Kwaśniewski, *Konflikt etniczny*, „Sprawy Narodowościowe” 1994, z. 1(4), s. 52. Zob. też S. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, London 1985.

¹⁰ K. Pawłowski, *Spory i konflikty międzynarodowe*, w: *Międzynarodowe stosunki polityczne*, M. Pietras (red.), Lublin 2006, s. 362.

¹¹ Podają za: R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego. Koncepcje – struktury – funkcjonowanie*, Warszawa 1999, s. 85.

¹² Szerzej zob.: T. Ostrowski, *Konflikt serbsko-chorwacki a formy manifestowania tożsamości narodowej*, „Sprawy Narodowościowe” 2000, nr 16-17, s. 77 i n.

Według J. Nye'go do większości konfliktów etnicznych dochodzi w sytuacji, gdy zawodzą ustanowione w danym państwie mechanizmy rozwiązywania konfliktów, co często dotyczy państw powstałych w wyniku rozpadu imperium. Przykładem są dawne posiadłości kolonialne w Afryce czy obszar byłego imperium radzieckiego na Kaukazie oraz w Azji Środkowej¹³.

Zaś J. Mueller, rozpatrując czynniki wpływające na występowanie konfliktów etnicznych, zwraca uwagę na rolę grup zbrojnych, które często osiągają swoje cele, manipulując mitami oraz lękami o charakterze etnicznym. Konflikty etniczne są zatem „prowadzone przez małe grupy walczących, utrzymujące, że działają i zabijają w imieniu jakiś większych grup”¹⁴.

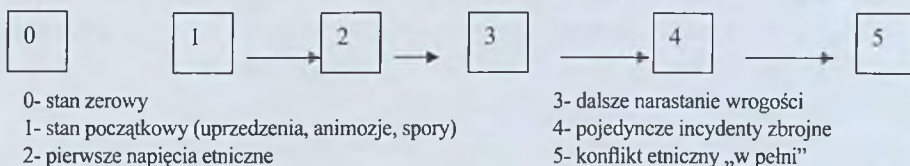
Z kolei J. Joseph zauważa, że konflikty etniczne jako zjawiska społeczne występują wtenczas, gdy wchodzące w interakcje grupy społeczne dążą do realizacji niedających pogodzić się ze sobą celów. Stronami tych zjawisk są na ogół państwa lub grupy, możliwe do zidentyfikowania poprzez pewne cechy charakterystyczne, np.: region geograficzny, rasę, religię czy język¹⁵.

A. Posern-Zieliński, ze względu na przyczyny, wyróżnia trzy zasadnicze typy konfliktów etnicznych:

- A. Konflikty występujące ze względu na sprzeczność bieżących interesów. Kategoria ta obejmuje konflikty o podłożu: ekonomicznym, terytorialnym, patologicznym (np. wysoki poziom przestępczości) czy politycznym.
- B. Konflikty etniczne występujące ze względu na uprzedzenia (konflikty o podłożu: historycznym, ksenofobicznym itp.).
- C. Konflikty będące efektem odmiennych wzorów życia (konflikty o podłożu religijnym czy rasowo-kulturalnym)¹⁶.

Rozpatrując istotę, elementy czy przyczyny konfliktów etnicznych wskazać można na ich następujące etapy.

Schemat 1
Kształtowanie się konfliktu etnicznego – poszczególne etapy

Źródło: Opracowanie własne.

¹³ J. Nye, *op. cit.*, s. 223; Konferencja interdyscyplinarna, „Konflikty etniczne”, „Sprawy Narodowościowe” 1995, nr 2 (7), s. 226-227.

¹⁴ J. Mueller, *The Banality of Ethnic War*, „International Security” 2000, Summer, s. 42.

¹⁵ Podaję za: R. Suchocka, *Integracja europejska w polskiej perspektywie*, Poznań 1999, s. 169.

¹⁶ A. Posern-Zieliński, *Konflikty etniczne w sytuacji imigracyjnej*, w: *Konflikty etniczne. Źródła – typy – sposoby rozstrzygania*, I. Kabzińska-Stawarz, S. Szykiewicz (red.), Warszawa 1996, s. 48-50.

Na każdym etapie kształtowania się konfliktu etnicznego proces ten może być kontynuowany, spowolniony, wstrzymany, cofnięty na niższy poziom lub cofnięty do stanu początkowego (1). Nigdy jednak od razu nie wróci on do „stanu zerowego” – czyli braku uprzedzeń, stereotypów czy animozji. W przypadku uprzedzeń czy stereotypów potrzeba czasu (zdaniem części specjalistów nie następuje to nigdy), aby zjawiska te całkowicie wygasły lub przynajmniej mocno osłabły. Zmiana tempa lub etapów przebiegu konfliktu etnicznego może nastąpić na skutek oddziaływania czynników zewnętrznych (np. naciski, prowadzenie negocjacji) lub w wyniku czynników wewnętrznych (sytuacja poszczególnych stron konfliktu). Może być jednak i tak, że np. czynniki zewnętrzne lub wewnętrzne spowodują pominięcie któregoś z etapów pośrednich. Zachodzi przy tym podwójna interakcja – czynniki oddziałują na przebieg konfliktu, ale i on może na nie wpływać. W procesie tym kluczową rolę odgrywają także, mogące zmieniać się cały czas, relacje pomiędzy skonfliktowanymi stronami oraz ich uwarunkowania: polityczne, gospodarcze, personalne, itp. Wpływają one na przebieg i charakter konfliktu. Tutaj również występuje dwustronna (podwójna) interakcja. Jest to zatem układ wielokrotnie i wielostronnie złożony.

Zakończenie konfliktu etnicznego (w zależności od powyższych uwarunkowań) trwać może krócej lub dłużej i może być realizowane na płaszczyźnie:

- A. podstawowej - przejście z etapu 5 do poziomu 4, 3 lub 2;
- B. złożonej - sprowadzenie konfliktu do poziomu 1;
- C. ostatecznej - działania zmierzające w kierunku zniwelowania występujących uprzedzeń, napięć, animozji czy stereotypów.

Jest to szczególnie trudne m.in. ze względu na fakt, że w tego typu sytuacjach często zawodzą tradycyjne mechanizmy. Ponadto, mimo że analizowane konflikty z reguły mają charakter lokalny, ich konsekwencje mogą znacznie wykraczać poza te ramy. Często przysparzają one państwom sąsiednim problemów związanych z uchodźcami, wywołują wzrost zorganizowanej przestępczości, stanowią przeszkodę w swobodnym rozwoju handlu, a także wpływają na podsycanie konfliktów w innych rejonach¹⁷. Konflikty etniczne mogą być powstrzymane i łagodzone, ale trudno je całkowicie wygasić, czego przykładem może być porozumienie z Dayton, kończące wojnę w Bośni i Hercegowinie. Samo jego zawarcie uznać można tylko za połowiczny sukces. Oprócz tego zawsze istnieje ryzyko ponownego wznowienia zakończonych walk.

Nawiązuje do tego M. Kohne, który wyodrębnił cztery zasady mające – jego zdaniem – istotny wpływ na pomyślnie zakończenie konfliktu etnicznego. Są to:

- „ustalenie sposobów komunikowania się przedstawicieli zwaśnionych stron;
- stworzenie możliwości, by nagromadzona złość i nienawiść znalazły ujście;

¹⁷ R. Zięba, *Europejska tożsamość bezpieczeństwa i obrony. Koncepcja – struktura – funkcjonowanie*, Warszawa 2000, s. 36-37; zob. też szerzej D. Carment, *The International Dimensions of Ethnic Conflict: Concepts, Indicators and Theory*, „Journal of Peace Research” 1993, vol. 30, nr 2, s. 137-150; M. Brown, *The International Dimensions of Internal Conflicts*, Cambridge 1996; T. Gurr, B. Harf, *Ethnic Conflict in World Politics*, Westview Press 1994.

- znalezienie neutralnych mediatorów potrafiących przekazywać jednej stronie posłanie drugiej, umiejących korygować zachowania każdej ze stron, rozwiewać wzajemne uprzedzenia, odpowiednio interpretować zamiary każdej ze stron konfliktu;
- odczytywanie gestów dobrej woli i sygnałów pojednania¹⁸.

Zwrócić należy również uwagę na trzy teoretyczne płaszczyzny służące próbie wyjaśnienia oraz prognozowania konfliktów etnicznych. Pierwsza z nich, to płaszczyzna socjologiczna wskazująca na pierwotne, genetyczne elementy więzi etnicznych oraz potrzebę obrony tożsamości grupowej. Druga perspektywa dotyczy teorii racjonalnego wyboru, która rozpatruje tożsamość etniczną jako aspekty walki o interesy ekonomiczne czy polityczne. Ostatnia zaś, to sfera rozwoju społeczno-gospodarczego przewidująca kierunek przemian – od wspólnot pierwotnych aż do rozkwitu nowoczesnych narodów. Z badań przeprowadzonych w ramach projektu „Minorities at Risk” kierowanego przez T. R. Gurra z *University of Maryland* (analizie poddano 233 zbiorowości etniczne zaangażowane w konflikty po II wojnie światowej) wynika, iż żadna z powyższych płaszczyzn nie jest w stanie samodzielnie wyjaśnić lub przewidzieć konfliktów narodowościowych. Każda z nich dotyczy bowiem pewnych odmiennych ich elementów. Należy je zatem traktować w sposób kompleksowy¹⁹.

A. Jasińska-Kania przedstawia trzy dodatkowe czynniki służące rozwiązywaniu i regulowaniu konfliktów etnicznych:

- A. Fakt, że w znacznym stopniu do utrzymania pokoju i przeciwdziałania agresji, izolacji czy asymilacji przyczyniają się też działania zmierzające ku rozwijaniu kontaktów międzykulturowych oraz polityki wielokulturowej, często wyrównującej szanse dyskryminowanych grup czy społeczności.
- B. Interwencje w konflikty etniczne międzynarodowych instytucji – pomimo krytyki, wysokich kosztów czy często małej skuteczności – w wielu przypadkach przyczyniają się do zmniejszenia intensywności i gwałtowności tych konfliktów.
- C. W wielu sytuacjach nadzieje na to, że mniej lub bardziej efektywnym środkiem przeciwdziałania problemom etnicznym będą instytucje demokratyczne, takie jak: autonomia regionalna, polityka wielokulturowa, konstytucje, partie polityczne, wybory itp., okazują się złudne. Nie znaczy to, że trzeba rezygnować z promowania instytucji demokratycznych. Nie należy jednak narzucać schematycznych rozwiązań, lecz dopasowywać je do miejscowych realiów²⁰.

INTERFERENCYJNOŚĆ KONFLIKTÓW ETNICZNYCH

Konflikt etniczny może być analizowany na różne sposoby. Jednym z najnowszych jest przedstawienie konfliktu etnicznego za pomocą tzw. **interferencyjnego modelu konfliktu etnicznego**. Zakłada on wielość i różnorodność powiązań pomię-

¹⁸ Podają za: M. Węgrovska, *Świat pełen wojny*, „Rzeczpospolita” 7-8.08.1993.

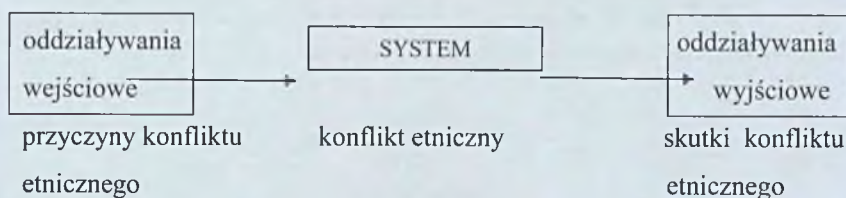
¹⁹ A. Jasińska-Kania, *Trzy podejścia do źródeł konfliktów etnicznych i narodowych*, w: *Trudne sąsiedztwa. Z socjologii konfliktów narodowościowych*, A. Jasińska-Kania (red.), Warszawa 2001, s. 15-26.

²⁰ Tamże.

dzy wewnętrznymi (państwowymi) a międzynarodowymi aspektami danego konfliktu etnicznego. Ważną rolę w tym modelu odgrywa jego interdyscyplinarność oznaczająca, iż konflikt etniczny może być rozpatrywany nie tylko przez pryzmat polityki, etniczności, religii czy ideologii, a także z uwzględnieniem płaszczyzny: socjologicznej, psychologicznej, historycznej, ekonomicznej, kulturowej itp. Podkreślić należy również jego dualizm przyczynowo-skutkowy rozumiany jako wzajemne przenikanie się sfery przyczyn i skutków, co może choćby powodować, że czynnik będący przyczyną konfliktu etnicznego (np. czystki etniczne) stanie się z czasem też jego skutkiem.

W modelu interferencyjnym konflikt etniczny jest traktowany jako system obejmujący różne elementy np.: poszczególne jego podmioty (osoby, narody, państwa), tzw. otoczenie²¹ (choćby społeczność międzynarodowa) czy zachodzące pomiędzy nimi relacje. System ten posiada wejścia i wyjścia, np. w postaci czynników, które na niego wpływają (uwarunkowania religijne, etniczne, geopolityczne, ideologiczne, ekonomiczne, społeczne, itp.), a także następstw, które pośrednio lub bezpośrednio są związane z jego występowaniem (np. koszty finansowe, straty ludzkie, zmiany polityczne itp.).

Schemat 2
Konflikt etniczny rozpatrywany jako system

Źródło: Opracowanie własne.

Najtrudniejszą kwestią jest poznanie mechanizmów kształtujących funkcjonowanie tego systemu i jego części składowych oraz określenie pośrednich i bezpośrednich interakcji zachodzących między systemem a otoczeniem. Mogą mieć one charakter wypracowanych lub prognozowanych scenariuszy, gdzie podjętej akcji na ogół towarzyszy oczekiwana reakcja. Nie zawsze jednak przybierają one formę powtarzalnych reguł czy sprecyzowanych schematów. Zależą od sytuacji panującej w systemie i w jego otoczeniu, związanych z nimi innych procesów czy wpływających nań różnych determinantów.

Przy zastosowaniu powyższych założeń konflikt etniczny może być rozpatrywany z punktu widzenia czterech zmiennych:

- A. elementów składowych konfliktu etnicznego (np. jego podmioty, przyczyny czy skutki).
- B. wzajemnych, zachodzących między nimi interakcji.
- C. czynników wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na A i B.

²¹ Przez otoczenie rozumieć należy całość elementów, procesów czy innych systemów, które pośrednio lub bezpośrednio są związane z rozpatrywanym systemem.

D. obszaru analizy (np. Kosowo, była Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii, Sudan).

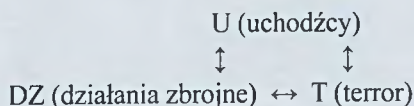
Przechodząc do szczegółowej analizy problemu, podkreślić należy, iż interferencja konfliktu etnicznego może być rozpatrywana w trzech głównych płaszczyznach: przyczynowo–skutkowej, przedmiotowej i zakresowej.

1. Interferencja przyczynowo-skutkowa (horyzontalna). Polega na przenikaniu się przyczyn oraz skutków konfliktu etnicznego. Czynniki, który jest przyczyną konfliktu etnicznego, może być także jego skutkiem. Stan ten dotyczy zarówno konfliktu etnicznego w sensie ogólnym, jak i jego poszczególnych elementów czy rodzajów. Na przykład separatyzm czy nacjonalizm na danym obszarze może być zarówno przyczyną, jak i skutkiem występującego tam konfliktu etnicznego (KE).

2. Interferencja przedmiotowa. Charakteryzuje się występowaniem ścisłych powiązań (interakcji) pomiędzy poszczególnymi elementami konfliktu etnicznego, np. między zjawiskiem uchodźstwa a stosowaniem terroru.

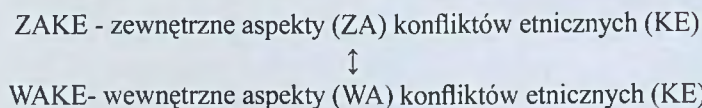
Schemat 3

Interferencyjność przedmiotowa – wybrane elementy składowe

Źródło: Opracowanie własne.

3. Interferencja zakresowa (wertikalna). Dotyczy występowania powiązań zachodzących pomiędzy wewnętrznymi a zewnętrznymi (międzynarodowymi) aspektami konfliktu etnicznego. Płaszczyzny te wzajemnie na siebie wpływają, czasami się przenikają, a w niektórych przypadkach ich rozgraniczenie jest niemożliwe. Przykładem takiego stanu rzeczy są choćby konflikty etniczne rozgrywane się na terenie byłej Jugosławii, Bliskiego Wschodu czy Afryki.

WNIOSKI

1. Za podejściem interferencyjnym w badaniach nad konfliktami etnicznymi przemawia ciągła ewolucja zagadnienia, a także jego złożoność oraz różnorodność. Próbując dogłębnie poznać i przedstawić powyższe kwestie, należy korzystać z dorobku wielu różnych dyscyplin nauki oraz poszukiwać coraz to nowych metod i modeli. Podejście interdyscyplinarne pozwala w sposób szerszy ukazać istotę problemu, jego elementy składowe, mechanizmy oraz zachodzące między nimi interakcje. Problematyka konfliktów etnicznych, pośrednio czy bezpośrednio, jest związana z różnorodnymi zjawiskami i procesami, wśród których uwzględnić należy:
 - działania służące ich ograniczaniu czy przewyciężaniu (np. integracja regionalna czy współpraca transgraniczna);
 - tendencje generujące i eskalujące rozpatrywane zjawisko, jak choćby fundamentalizm, nacjonalizm, separatyzm, terroryzm;
 - kwestie, które w zależności od występujących uwarunkowań można zaliczyć albo do pierwszej, albo drugiej grupy (np. problem suwerenności czy samostanowienia).Zaprezentowany model interferencyjny ma charakter uniwersalny i może zostać wykorzystany zarówno do analizy, jak i prognozy wielu innych procesów czy zjawisk. Przykładem jego zastosowania są choćby badania nad terroryzmem²².
2. Powyższa analiza dotyczy tylko wybranych aspektów problemu badawczego, jakim są konflikty etniczne. Jest to kwestia o wiele bardziej złożona i wielowątkowa, co zaobserwować można zarówno na przykładzie rozważań teoretycznych, jak i poszczególnych studiów przypadku. Świadczy o tym choćby fakt, że obecnie na świecie istnieje około 8 tys. jednostek terytorialnych wykazujących odrębności narodowe, kulturowe czy historyczne i tylko około 200 samodzielnych jednostek państwowych²³. Zakres, złożoność czy dynamika danego konfliktu etnicznego w znacznym stopniu zależy od charakterystycznych dla poszczególnych przypadków uwarunkowań wewnętrznych, czynników zewnętrznych lub specyfiki stron konfliktu. Istotną rolę w ich poznaniu odegrać może interferencyjny model konfliktu etnicznego. Wymaga to jednak dalszych, pogłębionych badań.
3. Sukcesywnie zmienia się zakres i charakter konfliktów etnicznych. Na szerszą skalę zjawisko to wystąpiło wraz z końcem zimnej wojny. Nastąpiły zmiany zarówno w obrębie istoty konfliktu etnicznego, jak i znaczenia samego pojęcia. W obu przypadkach możemy mówić tak o ich ewolucji, jak i wyraźnym rozszerzeniu. Konflikt etniczny, oprócz podłoża *stricte* etnicznego, religijnego czy ideologicznego coraz częściej ma charakter ekonomiczno-społeczny, w tym np. surowcowy czy demograficzny. Wspomniane zmiany dokonały się pod wpływem czterech głównych czynników:

²² Na temat interferencyjności terroryzmu zob.: S. Wojciechowski, *Interferencyjny model terroryzmu. Istota, przyczyny, ewolucja zjawiska na początku XXI wieku* (w przygotowaniu).

²³ E. Gellner, *Narody i nacjonalizm*, Warszawa 1991, s. 58-60.

- A. Tendencji dezintegracyjnych (terroryzm, wojny i konflikty, fundamentalizm, separatyzm itp.).
 - B. Tendencji integracyjnych (globalizacja, współpraca regionalna).
 - C. Narastających problemów globalnych (demograficznych, surowcowych, ekologicznych i innych).
 - D. Dynamiki przemian zachodzących we współczesnym świecie w sferze politycznej, ekonomicznej, technologicznej, społecznej i wielu innych.
4. Innym, niż zaprezentowany w tekście, sposobem analizy i prognozy konfliktów etnicznych jest tzw. czteroskładnikowa matryca. Opiera się ona na następujących elementach:
- A. Analizowanym podmiocie – strony uczestniczące w konflikcie etnicznym.
 - B. Rozpatrywanym obszarze – miejsce konfliktu.
 - C. Determinantach – czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na przebieg konfliktu.
 - D. Przedmiocie – przyczyny i istota konfliktu.
- Omawiając szczegółowo każdy z tych elementów można analizować oraz prognozować wybrany konflikt etniczny. Mechanizm ten dotyczy, tak jego obecnego stanu, jak i krótko-, średnio- lub długoterminowej perspektywy.
5. Zagrożeniom i problemom nie można przeciwdziałać tylko przy pomocy siły. Wskazuje na to, choćby Jeffrey Sachs²⁴, podkreślając znaczenie *weapons of mass salvation* (broni masowego zbawienia) w postaci np.: lekarstw na AIDS, moskitiery chroniącej przed komarami roznoszącymi malarię, wiercenia studni głębinowych itp. Szeroko rozumiana tzw. siła miękka może okazać się jednak równie złożona, kosztowna i czasochłonna jak „siła twarda”. Szczególnie skomplikowaną kwestią jest zjawisko, o którym w *Dyplomacji* wspomina Henry Kissinger: „wobec pokonanego wroga – zwycięzcy, planując układ pokojowy muszą znaleźć drogę prowadzącą od nieprzejednania koniecznego dla zwycięzców do pojednania, bez którego nie można osiągnąć trwałego pokoju”²⁵. Dobitym tego przykładem jest obecna sytuacja w Afganistanie, Kosowie, Bośni i Hercegowinie czy Iraku, także w kontekście tamtejszych konfliktów etnicznych.

ABSTRACT

Ethnic conflicts can be analyzed in many different ways. One of the latest methods is to present them by means of a research model known as the interferential model of ethnic conflict. The model attributes a significant role to the interdisciplinary character of ethnic conflict, meaning that it can be viewed not only from the perspective of politics, ethnicity, religion or ideology, but also by considering the sociological, psychological, historical, economic and cultural planes. Emphasis is also placed on feedback understood as mutual permeation of the spheres of causes and effects, on account of which the factor that causes an ethnic conflict (e.g. ethnic cleansing) might also become its result.

²⁴ J. Sachs, *Weapons of Mass Salvation*, „The Economist” 26.10.2002.

²⁵ H. Kissinger, *Dyplomacja*, Warszawa 1994, s. 142.